

הגעלה בכלים שאינן בני יומן

שוע"ר סי' תמז

מה [שומן שהתיכו קודם הפסח] אם נתכוין בהתכתו כדי לאכול ממנו בפסח ונוהר בו מפירווי חמץ, אע"פ שהתיכו בתוך קדירה של חמץ בת יומה מותר לאכול בפסח, שהרי אין בו אלא נותן טעם בן נותן טעם של היתר, כלומר שלא נפלט לתוך השומן שום טעם מן החמץ עצמו אלא מן החמץ נפלט לקדירה ומקדירה לשומן והרי יש כאן [נותן טעם] בן נותן טעם ועדיין הכל היתר, כיון שעדיין לא הגיע הפסח ולא נאסר החמץ כלל, ולפיכך מותר לאכול בתוך הפסח, דכל טעם שאינו נפלט ממשות המאכל עצמו הוא קלוש מאוד וכשהוא נבלע בתוך מאכל אחר בשעה שטעם זה מותר עדיין באכילה אין בו כח לאסור אחר כך כשיגיע זמן איסורו.

ויש חולקין על זה ואומרים שלא התירו נותן טעם בן נותן טעם של היתר אלא כשהיתר והאיסור הן שמות מחולקין שאין שמותיהן שוין זה לזה, כגון בשר בחלב, שבשר לבדו הוא היתר גמור ושמו בשר, ונותן טעם בן נותן טעם שלו מותר לאכול בחלב, דכיון שטעם הבשר נקלש כל כך אין בו ממשות כל כך שיוכל לחול עליו שם חדש של איסור דהיינו שם בשר בחלב, אבל נותן טעם בן נותן טעם של חמץ, אף על פי שקודם הפסח הוא עדיין של היתר מכל מקום כשמגיע זמן איסורו לא חל עליו שם חדש, שהרי מתחלה אף על פי שהיה קלוש מאוד היה שמו חמץ ועכשיו שמו חמץ, אלא שעד עכשיו לא אסרו הכתוב ועכשיו הוא כחתיכת נבילה, וכיון שאין כאן שם חדש אלא איסור הבא מאליו יכול הוא לחול אפילו על טעם קלוש כזה כיון שמאליו הוא נאסר, ולפיכך אסור לאכול משומן זה אפילו בערב פסח משעה חמישית ואילך ואפילו ביום טוב האחרון.

אבל אם קודם הפסח עירה שומן זה כשהוא רותח לתוך כלי אחר, מותר להשתמש באותו כלי בפסח בלא הכשר, דכיון שטעם חמץ שבשומן הוא קלוש מאוד אין בו כח להקרות שם חמץ לאותו מעט שומן שנבלע בתוך הכלי כדי שיאסר כשיגיע הפסח.

שוע"ר סי' תנב

ט וצריך שיהיה במים שביורה סי' כנגד כל הכלים הנגעלים בתוכם, שאם אין במים סי' כנגד הכלים הרי המים נאסרין מחמת פליטת הכלים וחוזרין ואוסרין את הכלים, שפליטת הכלים שבתוך המים חוזרת ונבלעת בהם ואוסרתן כיון שלא נתבטלה בששים בתוך המים.

י ואפילו אם אינו מגעיל כל הכלים בבת אחת אלא מגעילן זה אחר זה, לא די שיהא במים סי' כנגד כל כלי וכלי בלבדו אלא צריך שיהא בהם סי' כנגד כולם ביחד, לפי שגיעול הנפלט מכלי הבי' או הג' הרי גם גיעול הראשון חוזר וניער ומצטרף עם גיעול הבי' וג' ואוסרין את המים שאין בהם סי' כנגדן, כמו שנתבאר ביו"ד סי' צ"ט ע"ש.

יא במה דברים אמורים כשהכלים בשעה שמגעילן הם בני יומן מבליעת האיסור, אבל אם אינן בני יומן אין צריך שיהיה במים סי' אפילו כנגד כלי אחד מהם, שהגיעול הנפלט מהכלים הוא פגום ... ואף על פי שקודם שנפלט הגיעול מן הכלים היה גם כן פגום ואף על פי כן צריך להגיעלו ולהפליטו מן הכלי מדברי סופרים גזירה משום כלי בן יומן, ואם כן עכשיו שהגיעול חזר ונבלע בהם מה הועיל כלום בהגעלתו, מכל מקום כיון שהגיעול בעצמו הפגום מותר גמור הוא אפילו מדברי סופרים הרי יש נותן טעם בן נותן טעם של היתר, דהיינו טעם פגום שהיה בלוע בכלי קודם ההגעלה הוא נותן טעם אחד של היתר וממנו נפלט הגיעול הפגום לתוך המים הרי נותן טעם ב' של היתר, וכן המים חזרו ונבלעו בכלים הרי נותן טעם ג' של היתר והוא מותר גמור אף באיסורי תורה כמו שנתבאר ביו"ד סימן צ"ה.

יג וכל זה כשמגעיל ... כלי הבלוע משאר איסורי תורה או איסורי דברי סופרים ... אבל אם מגעיל כלי החמץ קודם שעה ה' ... אין צריך שיהיה במים סי' כנגד הכלים אף אם הם בני יומן, דכיון שהחמץ הוא מותר עדיין באכילה הרי יש כאן ג' נותני טעם של היתר קודם שיבא לכלל איסור דהיינו קודם שיגיע זמן איסורו ולפיכך אינו חוזר ונאסר אף כשיגיע זמן איסורו, כמו שנתבאר בסימן תמ"ז*.

[* ועיין שם שאף האוסרים בב' נותני טעם מודים בג' נותני טעם מטעם המבואר שם, ואין הדבר דומה לדגים שנתבשלו בקדירה של בשר שיש אוסרים לאכלם בחלב אף על פי שיש ג' נותני טעם מן הבשר לקדירה ומהקדירה להרוטב של דגים שבתוכה ומהרוטב לדגים, לפי שטעם קלוש של בשר המובלע בדגים יש בו חשיבות טעם קצת כי נבלע אוכל באוכל, שהדגים ראויין לאכילה והבשר נתן בהם טעם לשבח, לכך אסור לאכול בחלב אם נתבשלו בקדירה של בשר, אבל טעם קלוש של חמץ שנפלט מן הכלים או מן היורה וחוזר ונבלע בכלים אינו חשוב טעם כלל כשיחזור ויפלוט בפסח לתוך התבשיל].

יד במה דברים אמורים כשמגעיל כלי חלב לבדם או כלי בשר לבדם ... אף על פי שמגעילן ביורה אחת אלא שמכניסין זה אחר זה, לא נאסרו המים כלל, לפי שיש כאן נותן טעם בן נותן טעם של היתר קודם שיבוא לכלל איסור דהיינו מן הבשר או החלב לכלי ומן הכלי להמים שביורה ועדיין הכל היתר כיון שעדיין לא נפלט לתוך המים אלא טעם חלב לבדו או טעם בשר לבדו.

טו וכל זה מעיקר הדין אבל כבר נהגו במדינות אלו להחמיר ... שלא להגעיל שום כלי כשהוא בן יומו, אף שהוא יחידי ויש במים יותר מסי' כנגדו, ואפילו רוצה להגעילו קודם שעה ה' לא יגעילנו כשהוא בן יומו, גזירה שמא יטעו להגעיל כלי הבלוע משאר איסורי תורה כשהוא בן יומו, ולא ידקדקו אם יש במים ס' כנגדו, ויחזרו המים ויבלעו בכלי ויאסרו אותם אם אין בהם ס' כנגדו, שהרי אין כאן נותן טעם בן נותן טעם של היתר אלא של איסור הבלוע בכלי.

שוע"ר סי' תצד

טז והנהגים לאפות לחם נילוש בחלב או בחמאה יזהרו כשמסיקין התנור קודם האפייה שיסיקוהו יפה בענין שיהיו נצוצות ניתזין ממנו כדי להפליט ממנו את רוטב של בשר שנשפך עליו לפעמים ונבלע בתוכו.

שוע"ר סי' תקט

יא מותר ללבן ביו"ט כלי ברזל שאפו בו מאכל של גבינה כדי לאפות בו ביום מאכל של בשר, אע"פ שהיה אפשר ללבנו מערב יו"ט, לפי שאינו ניכר שמתקן כלי אלא הוא מחממו כדי לאפות בו, ובלבד שמיד שיעבירונו מן האש יתן בו המאכל של בשר, אבל אם יצטנן הכלי ואח"כ ילבנו שנית כדי לאפות בו א"כ הרי ליבון הראשון לא היה רק להכשירו ונמצא עשה הבערה כדי לתקן כלי ביו"ט.

יב וכל זה כשמלבן מחלב לבשר או מבשר לחלב, דכיון שאין צריך ללבנו היטב עד שיהא נצוצות נתזים ממנו אלא די לו בליבון קל כמ"ש בסי' תנ"א וביו"ד בסי' קכ"א, אינו ניכר שמתקן כלי אלא הוא מחממו כדי לאפות בו, אבל אסור ללבן ביו"ט כלי ברזל הבלוע מאיסור אם היה אפשר ללבנו מערב יו"ט אפילו רוצה לאפות מאכל של היתר מיד שיעבירונו מן האש, דכיון שצריך ללבנו עד שיהיו נצוצות נתזים הימנו הרי ניכר שמתכוין להכשירו ולתקן כלי ביו"ט.

מ"א שם ס"ק יא

ומכאן משמע שמותר בחול להגעיל כלי חלב לאכול בו בשר, או איפכא, והעולם נוהגין איסור בדבר, ומ"כ בשם הגאון מהור"ר בנימין מפוזנא ששמע ממנהר"ם יפה הטעם למנהג, שאם יעשה כן לעולם לא יהי לו רק כלי אחד, ויגעילנו כל פעם שישתמש בו, וזה אסור, דלמא אתי למטעי כדאיתא בחולין דף ט' ע"ב. והא דשרינן הכא, י"ל כיון שלעולם אין משתמשין בו אלא ע"י ליבון ליכא למיגזר כנ"ל.